

DETEKTOR LAŽE I PARALAŽE:

NARATIV O BORBI PROTIV
ORGANIZOVANOG KRIMINALA
U FUNKCIJI **ZAROBLJAVANJA DRŽAVE**

Marija Pavlović, Miloš Jovanović, Bojan Elek

BCBP

Mart 2021. godine

DETEKTOR LAŽE I PARALAŽE:

NARATIV O BORBI PROTIV
ORGANIZOVANOG KRIMINALA
U FUNKCIJI **ZAROBLJAVANJA DRŽAVE**

Izdavač:

Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP)
www.bezbednost.org

Autori:

Marija Pavlović, Miloš Jovanović, Bojan Elek

Dizajn i prelom:

Srđan Ilić

Izradu analize finansijski je podržala Nacionalna zadužbina za demokratiju (NED).
Za sadržaj odgovornost snosi jedino Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Mart 2021. godine

Detektor laže i paralaže: narativ o borbi protiv organizovanog kriminala u funkciji zarobljavanja države

Marija Pavlović, Miloš Jovanović, Bojan Elek

Otkako je 19. oktobra 2020. godine predsednik Srbije na svom Instagram profilu objavio konačni obračun države sa organizovanim kriminalom, zvanično je otpočeo takozvani *rat protiv mafije*.¹ Najavljen nakon serije nerešenih ubistava na ulicama gradova Srbije, koje su poznavaoi prilika mahom karakterisali kao mafijaške likvidacije, ovo je ispočetka delovalo kao marketinški potez u susret formiranju nove Vlade. Ovakvom shvatanju išla je u prilog i činjenica da ovo nije prvi put da predstavnici vlasti najavljuju rat mafiji. Nekadašnji ministar unutrašnjih poslova sličan rat mafiji objavio je pre skoro četiri godine, pod sličnim okolnostima. Naime, svega jedan dan nakon ubistva navijača Partizana Aleksandra Stankovića, poznatijeg kao Sale Mutavi, u oktobru 2016. godine, ministar unutrašnjih poslova je najavio:

“„Objavljujemo rat ovoj vrsti mafije i u ovaj rat ulazimo bez zadrške i rezerve, biće teška borba koju bezbednosne strukture moraju da nose i moramo da pobedimo zbog građana, mira i bezbednosti na ulicama i zbog konačnog obračuna sa svim kriminalcima koji misle da mogu na našim ulicama da upucavaju naše građane nekažnjeno i da se obračunavaju zbog svojih narko, kriminalnih ili bilo kojih drugih razloga“.²

Sudeći prema crnom bilansu iz „Crne knjige“ - zajedničke baze podataka Radija slobodna Evropa i portala Krik o ubistvima koja imaju odlike mafijaških - organi reda Republike Srbije ovaj rat su izgubili.³ Međutim, nakon poslednje objave rata mafiji oktobra protekle godine, građani Srbije mogli su da pomisle da je država ovoga puta ozbiljnije pristupila rešavanju ovog problema. U mesecima koji su sledili objavi rata svedočili smo hapšenjima članova kriminalne grupe Veljka Belivuka, podizanjem optužnica i opsežnim istragama, kao i kadrovskim promenama unutar policije pod parolom čišćenja od loših policajaca povezanih sa ovom kriminalnom grupom.⁴ Ova dešavanja pratila je i veoma intenzivna medijska kampanja koja je za cilj imala da uveri građane Srbije da se rat protiv mafije vodi na svim frontovima i da država pobeđuje, sve u skladu sa porukom predsednika Republike koji je rat mafiji i objavio: „Država će pobediti mafiju!“⁵ Borba protiv organizovanog kriminala našla se i među prioritetima nove Vlade, u ekspozou koji je predstavljen svega nekoliko dana nakon predsednikove objave, gde reči novopostavljene predsednice Vlade zvuče kao eho reči samog predsednika: „Nemam dilemu, u borbi između države i mafije država će izaći kao pobednik“.⁶

U ovom ratu države protiv mafije, jedan junak se posebno istakao. Reč je o detektoru laži, svemoćnom poligrafu, koji se kao vrhovni arbitar istine izdašno koristio prethodnih meseci. Umesto dugotrajnih sudskih postupaka, sprovođenja složenih istraga i pribavljanja dokaza valjanih pred sudom, poligraf su koristili najviši državni funkcioneri kao jednostavno oruđe da se direktno građanima dokaže da li neko govori istinu ili laže, kao i da se nepogrešivo utvrdi nečija krivica ili nevinost. Sudske procese zamenili su

medijski performansi, u kojima se debatovalo o tome ko je poligrafsko ispitivanje prošao a ko ga je odbio, političari su se nudili da se podvrgnu ispitivanju ili su se međusobno prozivali kako to ne smeju da urade, a sve sa ciljem navodne borbe protiv organizovanog kriminala.

Ovaj izveštaj ima za cilj da analizira narativ o borbi protiv organizovanog kriminala, tačnije priču koju u javnost plasiraju nosioci vlasti o ovoj temi, sa ciljem da utvrdi kako se ona koristi za zarobljavanje države. Preciznije, analiza pokušava da odgovori na pitanje o tome kako se u okviru objavljenog rata mafiji poligraf zloupotrebljavao sa ciljem da suspenduje pravosudne institucije, "opere" jedne u očima javnosti ili, pak, kriminalizuje druge van zakonom utvrđenog krivičnog postupka, kao i kakve je posledice imao ovakav pristup borbi protiv organizovanog kriminala. Analitički pristup od koga se polazi jeste narativna analiza javnih politika (eng. *Narrative Policy Framework*, NPF).⁷ Glavna odlika ovog pristupa jeste razumevanje javnih politika, u ovom slučaju borbu protiv organizovanog kriminala, kao posebne forme naracije, tj. pripovedanja priče koja je veoma efektivna u mobilisanju javnosti i oblikovanju stavova publike. Kao i svaka pripovetka, narativ o borbi protiv organizovanog kriminala sadrži ključne elemente koji su značajni za razumevanje priče: kontekst, glavne likove koji se dele na heroje i zlikovce, zaplet i naravoučenije, tj. pouku priče. Svi ovi elementi biće ukratko analizirani u nastavku teksta, pre nego što se pristupi analizi upotrebe poligrafa kao *deus ex machina* koji se, kao u antičkoj drami, pojavljuje niotkuda i razrešava komplikovanu situaciju.

Bila jednom jedna zemlja

Kontekst u kom se priča odvija značajan je za razumevanje mesta i vremena u kom se dešava borba između dobra i zla, što je ujedno i jedna od osnovnih polaznih postavki narativa o borbi protiv organizovanog kriminala. A rat protiv mafije dešava se, makar sudeći prema izjavama nosilaca javnih funkcija, u Srbiji koja je idilična zemlja u kojoj građani vode bezbrižne živote, a onda su se odnekud pojavili mafijaši da to sve pokvare.

“„Dok smo se borili za bolji životni standard, dok smo se borili za Kosovo i Metohiju, za bolji zdravstveni sistem, da bismo mogli da lečimo ljude, neki su u međuvremenu pomislili da je najisplativiji posao da budu mafijaši, da ubijaju ljude, da otimaju naše građane, da seju strah [...] Pobeđićemo ih, to im garantujem bez obzira na lične, političke i svake druge posledice!“⁸

Ovo su reči predsednika Srbije u već pomenutom Instagram obraćanju kojim je najavio rat protiv mafije. Narativ je u već dobro poznatom, manihejskom stilu, gde se apsolutno dobro suprotstavlja apsolutnom zlu. Scenografija za priču jeste Srbija u kojoj su zasluge vlasti to što se već godinama bori za teritorijalni integritet, kao i za to da građani uživaju u blagostanju i dobroj zdravstvenoj nezi. Ovome se suprotstavljaju za sada neidentifikovani mafijaši, koji su ujedno i glavni negativni likovi, tj. zlikovci u ovoj priči o ratu protiv mafije. Nakon obraćanja predsednika, ovaj narativ preuzimaju i drugi funkcioneri, pa se on tako pojavljuje i u ekspozeu mandatarke nove Vlade koji je predstavljen nekoliko dana nakon predsednikovog obraćanja.

“„Svi kilometri novih auto-puteva, nove fabrike, nova radna mesta, nove bolnice, škole i svi ekonomski uspesi koje smo postigli u prethodnim godinama neće mnogo vredeti ukoliko ne izađemo na kraj sa mafijašima koji su pomislili da su jači od institucija“.⁹

I ovde se jasno stavlja do znanja da u Srbiji koja napreduje i postiže uspehe na svim poljima, glavni problem jesu mafijaši koji prete da sve to ponište.¹⁰ U ekspozou se, pored potvrđivanja toga ko su glavni zlikovci, ujedno pominje i glavni heroj pripovetke:

“„Organizovane kriminalne grupe su veoma opasne i vešte u manipulacijama, širenju lažnih vesti i prikriivanju svojih pravih namera. Očekujemo da će u danima i nedeljama koji dolaze kriminalne organizacije pojačati svoje medijsko delovanje, očekujemo da će nastaviti da kriminalizuju i dehumanizuju predsednika Aleksandra Vučića, kao čoveka koji je objavio rat mafiji i simbola borbe protiv njih“.¹¹

Ovo predstavljanje predsednika Srbije kao glavnog nosioca rata protiv mafije kasnije preuzimaju i drugi ministri i državni funkcioneri, čije brojne izjave nije potrebno na ovom mestu sve izlistati. Radi ilustracije, dovoljno je navesti kako Predsednik figurira u govorima aktuelnog ministra unutrašnjih poslova:

“„Sa ponosom mogu da kažem da predsednik Aleksandar Vučić insistira i kod MUP i kod BIA da nema zaštićenih, da možemo i moramo u skladu sa zakonom da radimo svoj posao i da niko nije toliko moćan da bude nedodirljiv i da njegovo kršenje zakona može da bude oprosteno, baš niko [...] Sada kada ste videli kako se sprovodi borba protiv organizovanog kriminala koju je naložio, pokrenuo, tražio predsednik Aleksandar Vučić ne čujem da se smeju [...] Kada imate takvog predsednika i takvog vrhovnog komandanta kakav je Aleksandar Vučić, onda nije mnogo teško raditi sve ovo što mi radimo“.¹²

Ovim se postiže dvostruki efekat. Sa jedne strane, ratna retorika komunicira osećaj da je problem organizovanog kriminala izuzetno opasan pa iziskuje vanredne mere, a sa druge strane time u ruke Predsednika stavlja ovlašćenja da te mere i primenjuje. Posebno je zanimljiva retorika u kojoj se u istoj rečenici navodi da „u skladu sa zakonom radimo svoj posao“ ali i da je to posledica predsednikove volje koji „insistira i kod MUP i kod BIA“, na taj način normalizujući zloupotrebu ovlašćenja i postupanje van ustavnih ograničenja.

Ovde dolazimo i do zapleta u narativu o borbi dobrih momaka protiv mafije, i on se najjasnije vidi u ekspozou mandatarke Vlade, a kasnije se ponavlja kroz izjave zvaničnika:

“„Očekujemo širok spektar optužbi: od navodne izdaje nacionalnih interesa do navodnog ugrožavanja demokratije i ljudskih prava. Očekujemo izmišljanje novih afera kako bi se podriilo poverenje građana u najviše nosioce državnih funkcija i samu državu“.¹³

Dakle, pored toga što radi protivno interesu građana Srbije, što je nesporno, organizovani kriminal ima i svoju političku agendu koja je usmerena na diskreditaciju vlasti. Organizovane kriminalne grupe se predstavljaju kao manipulativni akteri, vešti u odnosima sa javnošću budući da su sposobni da vode medijski rat. Na ovaj način se veze ljudi iz vlasti sa organizovanim kriminalom, koje su više puta potvrdili istraživački novinari, preemptivno neutrališu i pripisuju aktivnostima samih kriminalnih grupa. A glavnu pouku o tome šta čeka zlikovce iz ove priče iznosi predsednik koji, reklo bi se bez oklevanja, preuzimajući ulogu glavnog heroja u borbi protiv mafije, kaže:

“E, sad ćemo da vidimo da li ste jači od države. Ne isplati vam se bilo šta da radite, a da niste radili protiv mene. Kao predsednik države imam pravo da svu tu bandu rasturim direktno maljem u glavu”.¹⁴

Ovom izjavom, pored toga što sasvim jasno kaže kakva sudbina čeka kriminalne strukture, predsednik faktički suspenduje podelu vlasti i preuzima sva ovlašćenja na sebe. Posebno je opasno poistovećivanje države sa likom predsednika, jer se u ovom narativu briše razlika između ova dva koncepta i napad na državu se poistovećuje sa napadom na predsednika. Dodatno, predsednik sam proglašava da ima prava da se bavi borbom protiv organizovanog kriminala, van Ustavom i zakonom dodeljenih mu nadležnosti. Ovde se jasno vidi mehanizam zarobljavanja države u dva koraka, gde je prvi personalizacija borbe protiv organizovanog kriminala u liku predsednika koji preuzima moć da se ovim pitanjem bavi, a u drugom koraku tu predatu moć koristi da suspenduje institucije. Personalizacijom borbe protiv organizovanog kriminala u liku predsednika se, dakle, stvaraju preduslovi da se meša u rad Vlade i generalno institucija nadležnih za borbu protiv organizovanog kriminala, a samo jedan od primera jeste i postavljanje Veselina Milića na čelo Uprave beogradske policije sa dotadašnjeg mesta savetnika Predsednika.

Na koji način i kojim metodama će se država suprotstaviti ovakvom dejstvu organizovanih kriminalnih grupa? Prema rečima mandatarke, kasnije predsednice Vlade, jedino se istinom može izaći na kraj ovakvim lažnim vestima.

“Medijskom ratu koji organizovani kriminal vodi protiv Republike Srbije suprotstavićemo se istinom, pravovremenim informisanjem građana Srbije i razobličavanjem svih laži i pravih namera onih koji te laži plasiraju”.¹⁵

Međutim, u svetu post-istine i lažnih vesti, bilo bi dobro kada bi postojao instrument kojim bi se na jednostavan, lak i dopadljiv način građanima predočilo šta je prava istina. Jer, za potrebe borbe protiv organizovanog kriminala, od kojeg preti neposredna opasnost i koji direktno pokušava da podrije državu, utvrđivati istinu na sudu previše je spor proces. A, ako takav instrument i ne postoji, onda se on takvim može makar predstaviti za potrebe javnosti. I ovde na scenu stupa poligraf.

Poligrafom ću te, poligrafom ćeš me

Upotreba detektora laži, ili poligrafa, rasprostranjena je u javnom životu Srbije, iako se u domaćoj sudskoj praksi ispitivanje okrivljenih i svedoka u krivičnom postupku pomoću poligrafa ne prihvata kao validan dokaz.¹⁶ Uprkos tome, ili možda baš iz tog razloga što rezultati poligrafskog ispitivanja nisu konačni i mogu biti tumačeni proizvoljno u zavisnosti od toga ko ih tumači, detektor laži promovisan je u glavnog heroja borbe protiv organizovanog kriminala. Ta proizvoljnost tumačenja rezultata ispitivanja poligrafom ujedno je i glavni razlog njegove široke (zlo)upotrebe, jer se iz domena tehničkog pokazivanja šta je istina a šta laž pouzdanim instrumentom, seli u domen arbitrarnog odlučivanja onoga ko rezultate tumači.

Jedan od najranijih primera ovakve upotrebe poligrafa desio se 2014. godine kada se, tek što je formirana nova Vlada na čelu sa sadašnjim predsednikom Republike, desila velika „čistka“ u policiji prilikom koje su smenjena petorica načelnika policijskih uprava povodom optužbi da su povezani sa organizovanim kriminalnim grupama.¹⁷ Danima se u medijima vodila kampanja protiv policijskih generala, uključujući i tadašnjeg načelnika Uprave kriminalističke policije (UKP) koga je, tada optuženi a u međuvremenu i osuđeni narko-diler Darko Šarić, označio kao korumpiranog „generalu Papaju“ koji je u kontaktu sa kriminalnim strukturama. Iako se načelnik UKP dobrovoljno podvrgao poligrafskom ispitivanju, koje je prošao, dan posle poligrafa tadašnji predsednik Vlade Srbije održao je konferenciju za štampu na kojoj je rekao da je doneta odluka o smeni petorice načelnika uprava, uključujući i UKP, bez navođenja razloga za smenu.

„Rezultati poligrafskog testa ukazuju da na relevantnim pitanjima nema psiho-fizioloških reakcija karakterističnih za iznošenje neistina“, izjavio je ministar unutrašnjih poslova komentarišući ovaj slučaj, ali takođe nije naveo razloge za smenu načelnika UKP uprkos rezultatima testa.¹⁸ Kao kuriozitet, treba navesti da je u isto vreme poligraf prošao i Darko Šarić, iako je iznosio tvrdnje potpuno suprotne načelniku UKP-a.

Ova nepouzdanost poligrafa upravo je i razlog zašto se on koristi kao samo jedna od policijskih mera i radnji, i to najčešće prilikom proveru navoda iz krivične prijave a dosta ređe u fazi istrage. Poligrafsko testiranje zahteva dobrovoljni pristanak i neophodno je da se ispuni niz preduslova da bi se ono sprovelo.¹⁹ Poligraf je u suštini psihološko ispitivanje, kojim se mere fiziološke reakcije organizma i on registruje simptome poput promena disanja, pulsa, krvnog pritiska i znojenja, sve pod pretpostavkom da će ispitanik doživeti uzbuđenje koje se može registrovati nakon iznošenja neistina. Brojni su i faktori koji mogu da utiču na njegovu preciznost – od inteligencije ispitanika, preko korišćenja lekova za smirenje do veštine ispitivača. Stoga ne čudi činjenica da „u tehničkom i metodološkom pogledu, ova tehnika nije stopostotno savršena da bi se njom zaista mogle detektovati lažne izjave i teško je poverovati da će ikada postojati uređaj koji će sa stoprocentnom sigurnošću ukazivati na to da li osoba govori istinu ili ne“.²⁰

Kako se sprovodi poligrafsko ispitivanje

Pravilno primenjen poligrafski test omogućava brzu eliminaciju nevinih osoba iz kruga osumnjičenih i pronalaženje tragova i predmeta.³⁹ Zakon o policiji propisuje kada i prema kome se može vršiti poligrafsko ispitivanje, i ono podrazumeva dobrovoljni pristanak i pisanu saglasnost lica za primenu poligrafskog ispitivanja.⁴⁰ Pre testiranja neophodno je ispitanika upoznati sa radom poligrafa. Svako može u bilo kom trenutku da zatraži prekid poligrafskog ispitivanja. Ispitanik se povezuje sa aparatom koji precizno registruje i meri promene u fiziološkim reakcijama. Daju mu se instrukcije da na pitanja odgovara kratko sa „da” ili „ne”, a sama pitanja se spremaju prema metodama u uskoj vezi sa specifičnostima konkretnog krivičnog dela i ličnošću ispitanika. Veština ispitivača i izbor metode su od velikog značaja za uspeh testiranja, dok je najteži zadatak dobra interpretacija rezultata, što nužno zahteva iskustvo ispitivača.⁴¹ Poligrafskom ispitivanju ne može da se podvrgne lice koje je pod uticajem alkohola, opojnih droga ili drugih psihoaktivnih supstanci; lice koje ima ozbiljna srčana oboljenja ili respiratorne smetnje; lice u izrazito stresnom stanju; lice koje je pod dejstvom lekova za smirenje; lice koje pokazuje vidljive znake duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili je u drugom bolesnom stanju koje onemogućava ispitivanje; lice koje oseća intenzivan fizički bol; trudnica i porodilja; lice koje nije navršilo 14 godina života.⁴²

Međutim, uprkos svojoj nepouzdanosti i činjenici da se „podvodi pod nedozvoljena dokazna sredstva, preciznije, nalazi se u kategoriji sredstava koja su protivna pravnom poretku”,²¹ detektor laži predstavljen je okviru narativa borbe protiv organizovanog kriminala kao vrhovni arbitar istine. Poput nekog čudnog artefakta u pripovetkama, kamena mudrosti ili otrovne jabuke, heroji ove priče o borbi protiv organizovanog kriminala skoro pa magijsku moć pripisuju poligrafu.

Tako predsednik Srbije, govoreći o slučaju Jovanjica u kom su pripadnici službi bezbednosti osumnjičeni za učestvovanje u proizvodnji marihuane na plantaži u blizini Beograda, kaže: „Ne možete da varate mašinu. Ne možete svojim reakcijama i svojim emocijama da varate mašinu, osim ako ne uzmete previše sedativa”.²² U svojoj ranijoj izjavi, predsednik je takođe izneo jednu netačnu tvrdnju: „Ja priznajem poligraf, to priznaje najveći broj službi na svetu (...) Poligraf je nemoguće namestiti, zato sa sigurnošću govorim i o drugim slučajevima”.²³ U isto vreme, predsednik priznaje i da poligraf nema vrednost kao dokaz, ali da je ipak pouzdan za utvrđivanje istine: „Videćemo šta su oni govorili istinu, a šta nisu, na stvarnom poligrafskom ispitivanju i sa stvarnim poligrafskim pitanjima, iako to nije dovoljno dokazno sredstvo za bilo šta”.²⁴

Glavni razlog za upotrebu poligrafa u narativu vlasti o ratu protiv mafije zapravo i jeste arbitrarnost samog postupka ispitivanja. Tako u slučaju Jovanjica, prema rečima prvooptuženog Koluvijske policajci koji su vodili istragu su navodno pokušali da „smeste” ceo slučaj predsednikovom bratu tako što su mu predložili da lažno svedoči.²⁵ Uprkos činjenici da su dvojica policajaca dva puta prošli poligrafsko testiranje, to nije sprečilo njihovu kriminalizaciju kroz provladine tabloide.²⁶ Sa druge strane, nakon ubistva Olivera Ivanovića u januaru 2018. godine, na poligraf je išao Milan Radoičić, za kojim je tada na Kosovu bila raspisana poternica zbog sumnje da je povezan sa ubistvom.²⁷ On je poligraf prošao i za njega se zauzeo predsednik lično, tvrdeći da ga je to oslobodilo svake sumnje o umešanosti u tom slučaju.²⁸

Ako pristaneš kajaćeš se, ako odbiješ opet ćeš se kajati

Medijska tabloidizacija i senzacionalističko izveštavanje postavilo je poligraf na takav pijedestal da je, čak i uprkos činjenici da je po zakonu neophodan pristanak ispitanika, odbijanje da se prihvati poligrafsko ispitivanje već samo po sebi dokaz u prilog tvrdnji da je osoba kriva za šta god da je osumnjičena. Jedan od primera za ovo jeste i odbijanje predsednika Fudbalskog saveza Srbije da se podvrgne poligrafskom ispitivanju u vezi sa tvrdnjama da je učestvovao u planiranju atentata na predsednika Republike, koji se o ovom slučaju ovako oglasio:

“„Ne bih da se izjašnjavam na bilo koji način osim, da ne razumem zašto čovek u kojeg sam imao poverenja odbija poligraf, posebno zato što mu je rečeno da samo sa jednim može da ide. Iako je ključno pitanje da li je učestvovao u planiranju moje likvidacije, on je odbio. To je vrlo čudno. Ne mogu da poverujem u to. Vidi se i po mom raspoloženju kako me do pogodilo i koliko sam tužan“.²⁹

Povodom istog slučaja oglasio se i ministar unutrašnjih poslova: „Policija ima značajne sumnje kada su u pitanju njegovi odgovori, on je odbio da odgovara na poligrafu. On nije dokaz na sudu, ali nepogrešivo usmerava na ono što jeste istina“.³⁰ Dakle, ovim izjavama ministar kriminalizuje dotičnu osobu uprkos zakonom predviđenoj mogućnosti da se na poligrafsko ispitivanje ne pristane. Dodatno, ponovo se iznosi netačna tvrdnja o nepogrešivosti poligrafa, čime se podgreavaju sumnje da nepristajanje na poligrafsko ispitivanje skoro pa znači priznaje krivice. U vezi sa odbijanjem poligrafskog ispitivanja, posebno opasnu i netačnu tvrdnju izneo je i predsednik Udruženja sudija i tužilaca Srbije, izjavivši u televizijskom programu da „ko prođe poligraf skida sa sebe krivičnu odgovornost, što ne važi za one koji odbiju“.³¹

Zanimljivo je primetiti i da su provladini tabloidi preuzeli sličnu matricu u svom izveštavanju, te da između redova provlače tezu da je odbijanje poligrafskog ispitivanja razlog da se sumnja u nevinost lica koja se terete za određena dela. Ako se obrati pažnja na jezik u pasusu navedenom ispod, korišćene su reči poput *izbegavanje*, *pravdanje* i *izgovori*, čime se dodatno podgreva sumnja da navedena lica nešto kriju:

“„Ajfonka (Tijana Ajfon, *prim. aut.*) je „iz prve“ pristala na poligraf za razliku od Slaviše Kokeze, Dijane Hrkalović i Vladimira Vuletića, koji su učinili sve da, na ovaj ili onaj način, izbegnu detektor laži! Kokeza se pravdao da ga je predsednik Višeg suda u Beogradu Aleksandar Stepanović savetovao da ne ide na poligraf, dok su Hrkalovićeva i Vuletić izbegli detektor izgovarajući se zdravstvenim problemima“.³²

Ista taktika koristi se i za inkriminisanje ljudi koji su, navodno zbog zdravstvenih problema, odbili da se podvrgnu poligrafskom ispitivanju. Sledeći razgovor između jedne novinarkе i predsednika Srbije indikativan je kao pokušaj da se građanima između redova saopšti da navođenje bilo kog razloga za odbijanje poligrafa skoro pa znači priznanje krivice. Iako se to nigde direktno ne pominje, ostavlja se građanima da sami izvuku takav zaključak:

“**Novinarka:** „Opet neće da idu na poligraf? Šta je tu sporno?“

Predsednik: „Pa ništa, oni hoće svugde da idu sem na poligraf. Nisu bolesni kad treba da idu po svim mogućim televizijama. A ti medicinski dokumenti ne važe kad treba da idu pa da govore svašta po svim televizijama? To važi samo kad treba da idete na poligraf? Je l' to? Pa onda pokazujete medicinske nalaze. Okej. Ja mislim da ljudi sve to dobro razumeju“.³³

Suprotno odbijanju poligrafskog ispitivanja, prisutno je i često svojevolljno nuđenje nosilaca javnih funkcija da se podvrgnu detektoru laži. Iako je poligraf upitan kao validan metod za utvrđivanje krivice, koristi se kao argument to da osoba koja je spremna da svoje tvrdnje suprotstavi poligrafu ništa ne krije i govori istinu. Dugačak je spisak nosilaca funkcija koji su nudili da idu na poligraf, a ovde se navode samo neki.

Nekadašnji ministar unutrašnjih poslova izrazio je spremnost da se podvrgne poligrafu da bi se potvrdilo da nije vršio pritisak na policijske službenike u slučaju Jovanjica.³⁴ Direktor policije, govoreći o slučaju Belivuk, takođe je dobrovoljno ponudio da ide na poligraf: “Ako bilo ko misli da imam neke veze sa Belivukom i njegovom ekipom, ja sam spreman na poligraf“.³⁵ Predsednik Srbije je nekoliko puta nudio da ide na poligraf u vezi sa raznim tvrdnjama, uključujući i navodne veze članova njegove porodice sa slučajem Jovanjica:

“**„Evo sledeće nedelje kad god hoćete. Evo sad ja odoh na poligraf. Odgovoriću na sva pitanja koja postoje u vezi sa Jovanjicom – jesam zvao ovog, jesam se čuo sa onim, jesam se video sa onim, jesam li bilo kome naredio, jesam li uzeo dinar, pet dinara, droga ova, droga ona, na sve ću da odgovorim“.**³⁶

U retorici Predsednika najjasnije se vidi i dvostruka oštrica poligrafa gde, sa jedne strane, pristanak na ispitivanje unapred garantuje nevinost, dok odbijanje zbog ma kog razloga navodi na sumnju: “Izgleda da sam ja jedina budala koja je pristala na poligraf. A ne kao ovo svi koji hoće a kad dođu onda odbiju. Evo Vuletić je ceo dan pričao da će ići na poligraf, a onda kad je trebalo odbio, isto tako i Hrkalovićeva“.³⁷

Zar je važno ko je kriv?

U analizi prezentovanoj iznad u kratkim crtama predstavljen je način na koji se narativ o borbi protiv organizovanog kriminala koristi za ono što se naziva zarobljavanje države. Drugim rečima, prikazano je kako korišćenje poligrafa i njegova zloupotreba od strane nosilaca javnih funkcija obesmišljava rad pravosudnih institucija, krši pretpostavku nevinosti, ali i dovodi javnost u zabludu da objavljeni rat mafiji daje rezultate.

Za razumevanje ovog problema važno je uvideti da su personifikacija borbe protiv mafije u liku predsednika Srbije, i ostavljanje prostora da primenjuje široka ovlašćenja van onih koja su zakonom propisana, ključni faktori koji vode zarobljavanju države. Iako glasovi koji se suprotstavljaju ovakvoj zloupotrebi ovlašćenja nisu usamljeni, oni se mnogo manje čuju, poput ovog stava predstavnika Udruženja tužilaca i zamenika tužilaca Srbije:

“Priča oko poligrafa, javnost je oguglala na te priče, znamo da poligraf nije dokazno sredstvo, svi znamo da takva jedna tvrdnja može biti proverena samo u sudskom postupku, a ne na mašini koja detektuje laži ili emocije”.³⁸

Umesto utvrđivanja krivične odgovornosti u za to predviđenom postupku pred nezavisnim pravosudnim institucijama, vlastodršci su uveli instant preki sud na osnovu rezultata poligrafskog ispitivanja. U cilju zaobilaznja institucija, ovome služe mediji i „dokazi“ se direktno izvode pred građanima u medijskim nastupima i kroz novinske stupce. Arbitrarnost samog postupka utvrđivanja „istine“ poligrafom ostavlja širok prostor za obračun sa neistomišljenicima ili profesionalcima unutar organa za sprovođenje zakona, a potencijalno u korist onih političara koji, prema nalazima istraživačkih novinara, upravo imaju veze sa organizovanim kriminalnim grupama.

- 1 Aleksandar Vučić, *Država će pobediti mafiju*, <https://vucic.rs/Vesti/Najnovije/a37924-Drzava-ce-pobediti-mafiju-vucic.rs.html>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 2 RTS, *Stefanović: Objavljujemo rat mafiji*, <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2488734/stefanovic-objavljujemo-rat-mafiji.html>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 3 KRIK i Radio slobodna Evropa, *Crna knjiga*, <https://www.crnaknjiga.rs/>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 4 KRIK, *Uhapšen Belivuk i članovi njegove kriminalne grupe*, <https://www.krik.rs/uhapsen-belivuk-i-clanovi-njegove-kriminalne-grupe/>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 5 Aleksandar Vučić, *Država će pobediti mafiju*, <https://vucic.rs/Vesti/Najnovije/a37924-Drzava-ce-pobediti-mafiju-vucic.rs.html>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 6 *Program Vlade Republike Srbije, kandidata za predsednika Vlade Ane Brnabić*, str. 16, https://www.srbija.gov.rs/view_file.php?file_id=2431&cache=sr, pristupljeno 29. marta 2021.
- 7 Jones, M. And McBeth, M. (2010), *A Narrative Policy Framework: Clear Enough to be Wrong?*, The Policy Studies Journal, vol. 38, no. 2, dostupno na: <https://liberalarts.oregonstate.edu/sites/liberalarts.oregonstate.edu/files/economics/jones31oct2013a.pdf>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 8 Aleksandar Vučić, *Država će pobediti mafiju*, <https://vucic.rs/Vesti/Najnovije/a37924-Drzava-ce-pobediti-mafiju-vucic.rs.html>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 9 *Program Vlade Republike Srbije, kandidata za predsednika Vlade Ane Brnabić*, str. 14, https://www.srbija.gov.rs/view_file.php?file_id=2431&cache=sr, pristupljeno 29. marta 2021.
- 10 I sam narativ o ekonomskom razvoju koristi se za zarobljavanje države, za više detalja pogledati: <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2021/03/Analiza-narativa-za-zarobljavanje-drzave.pdf>
- 11 *Program Vlade Republike Srbije, kandidata za predsednika Vlade Ane Brnabić*, str. 15, https://www.srbija.gov.rs/view_file.php?file_id=2431&cache=sr, pristupljeno 29. marta 2021.
- 12 N1, *Vulin: Vučić je objavio rat mafiji, nema zaštićenih*, <https://rs.n1info.com/vesti/vulin-vucic-je-objavio-rat-mafiji-nema-zasticenih/>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 13 *Program Vlade Republike Srbije, kandidata za predsednika Vlade Ane Brnabić*, str. 15, https://www.srbija.gov.rs/view_file.php?file_id=2431&cache=sr, pristupljeno 29. marta 2021.
- 14 Informer, *KO STE BRE VI DA REKETIRATE, BANDO JEDNA ?! Vučić objavio rat mafiji! (VIDEO)*, <https://informer.rs/vesti/politika/557361/ste-bre-reketirate-bando-jedna-vucic-objavio-rat-mafiji-video> pristupljeno 29. marta 2021.

- 15 Program Vlade Republike Srbije, kandidata za predsednika Vlade Ane Brnabić, str. 15, https://www.srbija.gov.rs/view_file.php?file_id=2431&cache=sr, pristupljeno 29. marta 2021.
- 16 Lazić, D. (2014) *Primena poligrafa kao dokaznog sredstva u zakonodavstvu Republike Srbije*, Pravo - teorija i praksa, vol. 31, no. 10-12, str. 70, dostupno na: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2014/0352-37131412069L.pdf>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 17 Dojčinović, Stevan; Jovanović, Bojana CINS, *Smenjen vrh srpske policije nakon medijske kampanje*, <https://www.cins.rs/smenjen-vrh-srpske-policije-nakon-medijske-kampanje/>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 18 RTV, MUP: Rodoljub Milović „prošao“ poligraf, https://www.rtv.rs/sr_lat/politika/mup-rodoljub-milovic-prosao-poligraf_496485.html, pristupljeno 29. marta 2021.
- 19 Zakon o policiji, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018, član 57, dostupno na: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_policiji.html, pristupljeno 29. marta 2021.
- 20 Lazić, D. (2014) *Primena poligrafa kao dokaznog sredstva u zakonodavstvu Republike Srbije*, Pravo - teorija i praksa, vol. 31, no. 10-12, str. 70, dostupno na: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2014/0352-37131412069L.pdf>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 21 Lazić, D. (2014) *Primena poligrafa kao dokaznog sredstva u zakonodavstvu Republike Srbije*, Pravo - teorija i praksa, vol. 31, no. 10-12, str. 77, dostupno na: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2014/0352-37131412069L.pdf>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 22 N1, *Poligrafom ću te, poligrafom ćeš me – ko sme, ko ne, a ko se „nije proslavio“*, <https://rs.n1info.com/vesti/poligrafom-cu-te-poligrafom-ces-me-ko-sme-ko-ne-a-ko-se-nije-proslavio/>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 23 N1, *Vučić i Vučić opet u „dvouglu“: Kad je poligraf krunski, a kad nedovoljan dokaz*, <https://rs.n1info.com/vesti/vucic-i-vucic-opet-u-dvouglu-kad-je-poligraf-kljucni-a-kad-nedovoljan-dokaz/>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 24 *Ibid.*
- 25 KRIK, *Koluvija: Tražili su da potpišem da sam radio za Andreja Vučića i Zvonka Veselinovića*, <https://www.krik.rs/koluvija-trazili-su-da-potpisem-da-sam-radio-za-andreja-vucica-i-zvonka-veselinovica/>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 26 N1, *Tabloidi o „zaveri“ protiv Koluvije, odbrana i na sajtu SNS*, <https://rs.n1info.com/vesti/tabloidi-o-zaveri-protiv-koluvije-odbrana-i-na-sajtu-sns/>, pristupljeno 29. marta 2021.
- 27 BBC NEWS na srpskom, *Sve što treba da znate o poligrafima: Govore li detektori laži istinu i otkud oni u politici*, <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-56408673>, pristupljeno 29. marta 2021.

28 N1, Vučić: Sa sigurnošću tvrdimo, Radoičić nije ubio Ivanovića, <https://rs.n1info.com/vesti/a439035-vucic-sa-sigurnoscju-tvrdimo-radoicic-nije-ubio-ivanovica/>, pristupljeno 29. marta 2021.

29 Informer, OVAJ SE OPET POZIVA NA STRANCE! Sudija Stepanović tvrdi da ne poznaje Kokezu i da ga nije učio da odbije poligraf!, <https://informer.rs/vesti/politika/589654/aleksandar-stepanovic-visi-sud-slavisa-kokeza>, pristupljeno 29. marta 2021.

30 Informer, POLICIJA IMA ZNAČAJNE SUMNJE KADA JE REČ O KOKEZINIM ODGOVORIMA! Vulin: Odbio je da odgovara na poligrafu, TO NEPOGREŠIVO USMERAVA NA ONO ŠTO JE ISTINA!, <https://informer.rs/vesti/politika/589580/aleksandar-vulin-slavisa-kokeza-poligraf-privodjenje>, pristupljeno 29. marta 2021.

31 Novosti, KO PROĐE POLIGRAF SKIDA SA SEBE KRIVICHNU ODGOVORNOST: Tužilac Stefanović – Svedoci saradnici da otkriju čemu su bili namenjeni snajperi, <https://www.novosti.rs/hronika/zlocin/972493/prodje-poligraf-skida-sebe-krivicnu-odgovornost-tuzilac-stefanovic-svedoci-saradnici-otkriju-cemu-bili-namenjeni-snajperi>, pristupljeno 29. marta 2021.

32 SRBIJA DANAS, TIJANA AJFON ZNALA SVE RADNJE BELIVUKOVE EKIPE? Jedina pristala na poligraf, rešila da prizna sve o Velji Nevolji, <https://www.srbijadanas.com/vesti/hronika/velja-nevolja-veljko-belivuk-velimir-belivuk-hapsenje-policija-dokazi-starlete-poligraf-tijana-ajfon-2021-03-14>, pristupljeno 29. marta 2021.

33 Istinomer, Nema veze ko je poligrafista, ne možete da varate mašinu, <https://www.istinomer.rs/izjava/nema-veze-ko-je-poligrafista-ne-mozete-da-varate-masinu/>, pristupljeno 29. marta 2021.

34 N1, Stefanović: Niko nije vršio pritisak na Milenkovića, spreman sam na poligraf, <https://rs.n1info.com/vesti/a559605-stefanovic-o-pritisku-na-milenkovica-i-jovanjici/>, pristupljeno 29. marta 2021.

35 Informer, REBIĆ BEZ DLAKE NA JEZIKU, PAPIĆU, VELJI NEVOLJI I POLIGRAFU: Gospođu sam poznavao, on je ti stepenika ispod mene, <https://informer.rs/vesti/drustvo/592090/vladimir-rebic-velja-nevolja-direktor-policije-dijana-hrkalovic-goran-papic>, pristupljeno pristupljeno 29. marta 2021.

36 N1, Poligrafom ću te, poligrafom ćeš me – ko sme, ko ne, a ko se „nije proslavio“, <https://rs.n1info.com/vesti/poligrafom-cu-te-poligrafom-ces-me-ko-sme-ko-ne-a-ko-se-nije-proslavio/>, pristupljeno 29. marta 2021.

37 ESPRESO, VUČIĆ O HRKALOVIĆKI I POLIGRAFU,! Pričaju da će ići a onda kad je trebalo da odu odbiju, <https://www.espreso.co.rs/vesti/politika/745041/vucic-o-hrkalovicki-i-poligrafu-pricaju-da-ce-ici-a-onda-kad-je-trebalo-da-odu-odbiju>, pristupljeno 29. marta 2021.

38 Istinomer, Nas dva brata, oba poligrafa, <https://www.istinomer.rs/analize/nas-dva-brata-oba-poligrafa/>, pristupljeno 29. marta 2021.

39 Modli, D. (1998) *Priručni kriminalistički leksikon*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, str.526.

40 Zakon o policiji, Službeni glasnik Republike Srbije”, br.6/2016, 24/2018 i 87/2018, član 57, dostupno na: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_policiji.html , pristupljeno 29. marta 2021.

41 Modli, D. (1998), *Priručni kriminalistički leksikon*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo,, str.526.

42 Zakon o policiji, “Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018, član 57, dostupno na: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_policiji.html , pristupljeno 29. marta 2021.

BCBP

bezbednost.org